

ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ
ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ,

ΣΩΤΗΡΗΣ
ΓΚΑΡΜΠΟΥΝΗΣ
Φιλολόγοι
Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης

ΓΙΑ ΤΙΣ ΝΕΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Πέρυσι, τέτοιοι καιρό, τολμήσαμε να κρίνουμε δημοσίως στο Ίντερνετ¹ τις νέες Γραμματικές Δημοτικού και Γυμνασίου. Το ρήμα «τολήσαμε» εξηγείται, επειδή η αφετηρία μας δεν είναι εξειδικευμένες γνώσεις γλωσσολογίας, αλλά κυρίως η εμπειρική πραγματικότητα που σχετίζεται με τη διδασκαλία της γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Με αφορμή κείμενο/ «ανοιχτή επιστολή στην υπουργό παιδείας», που δημοσιεύτηκε στο *Φιλόλογο*² και που ασκεί ευθεία κριτική στη Γραμματική του Γυμνασίου, θα θέλαμε να δώσουμε τη δική μας οπτική, αυτή των δασκάλων της σχολικής αίθουσας. Θεωρούμε κι εμείς το ζήτημα ιδιαίτερα σημαντικό, όχι μόνο επειδή νομιμοποιεί και επισημοποιεί τη γλωσσική νόρμα, αλλά και επειδή καθορίζει τη σχολική καθημερινότητα σχετικά με τη γλωσσική διδασκαλία.

Η κριτική μας εστιάζεται σε λόγια στοιχεία της δημοτικής, τα οποία προκαλούν αμηχανία στους χρήστες, σε όλους μας. Πιο συγκεκριμένα, σχετίζεται με τύπους επιθέτων. Για παράδειγμα, πώς θα μπορέσουμε να υποδείξουμε φράσεις όπως: «**Πλείστα τα μακαρόνια, δε μπορώ να τα φάω όλα**», «**πλείστες ασκήσεις, τότε θα τις κάνουμε**»;». Η νέα σχολική γραμματική του Γυμνασίου καταγράφει τον τύπο *πλείστος* σα μονολεκτικό υπερθετικό του επιθέτου *πολύς*³. Αντίθετα, στη νέα γραμματική του Δημοτικού δεν καταγράφεται μονολεκτικός τύπος⁴.

Σχετικά με τα δικατάληκτα επίθετα σε -ης, -ες (ακριβής, διεθνής, συνήθης) δεν υπάρχει καμία αναφορά στην προσαρμοσμένη γενική του αρσενικού (του ακριβή, διεθνή, συνήθη). Με βεβαιότητα καταγράφεται ο λόγιος τύπος (του ακριβούς, του διεθνούς, του συνήθους)⁵. Αντίθετα, στη νέα Γραμματική του Δημοτικού σημειώνεται ότι «Μερικοί ομιλητές σχηματίζουν τη γενική ενικού του αρσενικού σε -η (π.χ. του ακριβή) στον καθημερινό λόγο»⁶.

Κατά τρίτο λόγο, ασχοληθήκαμε με τον τρόπο παρουσίασης των επιθέτων: 1. σε *-ύς, -ιά, -ύ*, όπως *βαθύς, βαθιά, βαθύ· βαρύς, βαριά, βαρύ* και 2. σε *-ύς, -εία, -ύ*, όπως *ευθύς, ευθεία, ευθύ· βραχύς, βραχεία, βραχύ*⁷. Και εκεί η αμυχανία έχει να κάνει με τη γενική αυτών των επιθέτων και κυρίως με την απουσία της προσαρμοσμένης γενικής (του ευθύ) στη δεύτερη κατηγορία⁸.

Οι γραμματικές, ενώ είναι έτοιμες και αναρτημένες στον ιστότοπο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου από την Άνοιξη του 2009, δεν τυπώθηκαν και δε μοιράστηκαν στα σχολεία. Φαίνεται ότι αυτό θα γίνει φέτος...

Στην εφημερίδα «Καθημερινή» (08-06-10)⁹, ο Σπύρος Μοσχονάς, επίκουρος καθηγητής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών, θέτει το ζήτημα της αξιοποίησης των δύο νέων γραμματικών, επικρίνει το περιοδικό «Φιλολόγος» για την κριτική του και σημειώνει ότι «διεξάγεται έτσι γύρω από τις σχολικές γραμματικές ένας άγνωστος πόλεμος, ψυχρός, χωρίς διακηρυγμένες προθέσεις. Η Γραμματική είναι ένα ακόμη πεδίο για την άσκηση της ιδεολογίας μάλλον παρά της επιστημονικής κριτικής». Δεν ξέρουμε τι υπονοείται, αλλά το κείμενο αυτό έχει σαφή και ρητή πρόθεση να μιλήσει από την οπτική της σχολικής αίθουσας, όπου θα χρησιμοποιηθούν οι Γραμματικές.

Σε άλλο κείμενο, πάλι στην «Καθημερινή» (08-06-10)¹⁰, η Άννα Ιορδανίδου, καθηγήτρια ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Πατρών, γράφει για τη νέα Γραμματική του Δημοτικού. Τονίζει τα παιδαγωγικά πρότυπα που ακολουθούνται, όπως επίσης και την επικοινωνιακή, κειμενοκεντρική προσέγγιση που τη χαρακτηρίζουν. Δικαιολογεί τις διαφορές με τα σχολικά βιβλία της γλώσσας, της Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, στη σύνταξη των οποίων είχε το βασικό ρόλο, και καταλήγει με τα «ιδιαίτερα θετικά στοιχεία της νέας Γραμματικής»: ότι καταγράφει την πολυτυπία και ότι περιλαμβάνει λόγιους σχηματισμούς που απουσίαζαν από τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη, όπως τα επίθετα σε *-ων, -ουσα, -ον*.

Ας δεχτούμε ότι η καταγραφή της πολυτυπίας είναι ένα «ιδιαίτερα θετικό στοιχείο». Όμως, προκύπτουν ερωτήματα: ποια σκοπιμότητα επιβάλλει να παρουσιάζονται σαν ισοδύναμοι, σαν πρώτοι ή σαν μοναδικοί οι λόγιοι τύποι λέξεων; Στη σελίδα 104 για τα επίθετα σε *-ύς, -εία, -ύ*, και σε σε *-ης, -ες* γράφει: «σχηματίζονται όπως στα αρχαία ελληνικά» και παραθέτει: *ο ευθύς/ του ευθέος, το ευθύ/ του ευθέος...* Εδώ, είτε έχουμε παράβλεψη των προσαρμοσμένων τύπων γενικής ενικού για το αρσενικό και το ουδέτερο (του ευθύ), είτε φαίνεται να μη χρειάζεται το άλλοθι της πολυτυπίας... Επίσης, ως κύριος τύπος της γενικής του επιθέτου ο *ακριβής* δίνεται ο τύπος του *ακριβούς* (και σε σημείωση δίπλα ο τύπος του *ακριβή*). Μήπως μια συστηματική έρευνα της γλωσσικής πραγματικότητας έδειχνε κάτι άλλο;

Παρόμοια με τα επίθετα σε *-ων, -ουσα, -ον*. Η παράθεσή τους μάλλον δημιουργεί πρόβλημα. Παράδειγμα: πώς θα διδαχτεί *το ενδιαφέρον* και *το μέλλον* σαν επίθετο τη στιγμή που έχουν καθιερωθεί σαν ουσιαστικά¹¹; Για πολλά από αυτά η νεοελληνική γλώσσα χρησιμοποιεί περιφράσεις, (αυτός που έχει ενδιαφέρον) ή έχει βρει τους προσαρμοσμένους τύπους (μελλοντικός, -η, -ό). Είναι τόσο αναγκαία η διδασκαλία τους στο Δημοτικό;

Οι λόγιοι τύποι θα μπορούσαν να είναι σε ένα παράρτημα ή σε υποσημείωση με την ένδειξη ότι πρόκειται για λόγιους τύπους, αναφομοιώτους από το κλιτικό σύστημα της νεοελληνικής.

Η Άννα Ιορδανίδου επισημαίνει ότι η γραμματική «απευθύνεται μόνο στους μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού». Όμως, οι μαθητές θα συνεχίσουν στην Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου. Για την νέα Γραμματική του Γυμνασίου γράφει ο Αναστάσιος Τσαγγαλίδης, επίκουρος καθηγητής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΑΠΘ. Το δημοσίευμα βρίσκεται και πάλι στην «Καθημερινή» (15-06-10)¹². Η γραμματική χαρακτηρίζεται «αποτέλεσμα μιας αποτυχημένης προσπάθειας συμβιβασμού του παρελθόντος με το μέλλον». Επισημαίνονται αναντιστοιχίες με τη γραμματική του δημοτικού, ασυνέπειες στην ορολογία, αποφυγή πρότασης σε αμφισβητούμενα ζητήματα. Μετά απ' αυτά, μάλλον είναι υπεκφυγή η καταληκτική κρίση ότι «Μια παιδαγωγική Γραμματική, πάντως, θα κριθεί τελικά και από τα μαθησιακά οφέλη που θα αποδειχθεί ότι προκύπτουν από τη χρήση της». Η Γραμματική θα πρέπει να κριθεί πρώτα από την επιστημονική κοινότητα, πριν δημιουργήσει προβλήματα και σύγχυση στα σχολεία.

Στο κύριο άρθρο του «Φιλολόγου», όπου αναφερθήκαμε αρχικά, ανάμεσα στ' άλλα τίθεται το ζήτημα της πολυτυπίας και αμφισβητείται η αναγκαιότητα να παρουσιάζεται στη σχολική γραμματική. Καταλήγει στην σαφή πρόταση η γραμματική να συνταχτεί από επιτροπή διακεκριμένων, όπως συνέβη και στο παρελθόν. Εδώ νομίζουμε ότι βρίσκεται η λύση στο πρόβλημα: **η σύνταξη μιας γραμματικής-συντακτικού στα πλαίσια ενός φορέα**, όπως το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Η ευθύνη είναι μεγάλη για να βαραίνει μεμονωμένα πρόσωπα. Επίσης, νομίζουμε ότι είναι παιδαγωγικά ορθό και επιστημονικά αποδεκτό αυτό που δείχνει η διδακτική εμπειρία:

Οι νέες γραμματικές πρέπει να καταγράφουν την κοινή νεοελληνική και μόνο την κοινή νεοελληνική, χωρίς αρχαϊσμούς και ιδιωματισμούς. Τα λόγια στοιχεία που διασώζονται στη νεοελληνική είτε είναι ενταγμένα σε αυτήν, είτε αποτελούν απολιθώματα, μπορούν να παρατίθενται **σε υποσημειώσεις ή σε παράρτημα και όχι στο κύριο μέρος**, σαν ισοδύναμοι ή, χειρότερα, σα μοναδικοί τύποι. Επίσης, θα πρέπει να είναι σαφής η σύσταση για χρήση περιφρασής εκεί όπου ο μονολεκτικός τύπος οδηγεί σε αδιέξοδο. Σημαντική είναι και η ορολογία με την οποία θα περιγράφονται τα γλωσσικά φαινόμενα, ώστε να μην υιοθετείται άκριτα ορολογία από τη γραμματική της αρχαίας ελληνικής.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Νέες σχολικές Γραμματικές: κριτική ματιά σε τρία σημεία μορφολογίας επιθέτων, Εκπαιδευτικό Δίκτυο Ενημέρωσης *Αλφαβήτα* (http://alfavita.gr/artra/art21_6_9_1745.php ανάκτηση στις 4/7/2010).
2. «Ο Τριανταφυλλίδης στο απόσπασμα, γραμματικής ανατροπή», *Φιλολόγος*, τ. 140, σελ. 180-197
3. Σ. Χατζησαββίδη, Αθ. Χατζησαββίδου, *Γραμματική της Νέας Ελληνικής Γλώσσας για το Γυμνάσιο*, σελ. 59. Προσβάσιμο στο <http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>
4. Ερ. Φιλιππάκη-Warburton, Μ. Γεωργιαφέντη, Γ. Κοτζόγλου, Μ. Λουκά, *Γραμματική για την*

- Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, σελ. 110. Προσβάσιμο στο <http://pi-schools.sch.gr/dimotiko/>
5. Σ. Χατζησαββίδη, Αθ. Χατζησαββίδου, ό.π., σελ. 54
6. Ειρ. Φιλιππάκη-Warburton, Μ. Γεωργιαφέντη, Γ. Κοτζόγλου, Μ. Λουκά, ό.π., σελ. 104
7. Σ. Χατζησαββίδη, Αθ. Χατζησαββίδου, ό.π., σελ. 51-53 και Ειρ. Φιλιππάκη-Warburton, Μ. Γεωργιαφέντη, Γ. Κοτζόγλου, Μ. Λουκά, ό.π., σελ. 99 και 104.
8. Οι προσαρμοσμένοι τύποι γενικής (του ευθύ) καταγράφονται στα κλιτικά παραδείγματα που έχει το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, 1998, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
9. *Ο άγνωστος πόλεμος των σχολικών βιβλίων*, (http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_08/06/2010_403659, ανάκτηση στις 4/7/2010).
10. Η νέα Γραμματική για τους μαθητές Ε' και ΣΤ' τάξης του Δημοτικού, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_08/06/2010_403658, ανάκτηση στις 4/7/2010).
11. Η δυσκολία στη διδασκαλία αυτών των τύπων είναι φανερή στην ΣΤ' Δημοτικού. Στο Τετράδιο Εργασιών, β' τεύχος, σελ. 35, (που συνοδεύει το βιβλίο της γλώσσας) υπάρχουν ασκήσεις με τα ονοματικά σύνολα «ο μέλλων γιατρός», «η ενδιαφέρουσα απασχόληση», «το υπάρχον ποσοστό ανεργίας» και ζητείται η συμπλήρωση των τύπων στις πτώσεις ενικού και πληθυντικού.
12. Η νέα Γραμματική του γυμνασίου, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_15/06/2010_404497, ανάκτηση στις 4/7/2010).

Π Ο Ι Κ Ι Λ Α

Είμαστε εις το «εμείς» και όχι εις το «εγώ»

Τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί κι αμαθείς και πλούσιοι κι φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι όσα αγωνιστήκαμεν, αναλόγως ο καθείς, έχομεν να ζήσομεν εδώ. Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φελάμεν κι όλοι μαζί και να μην λέγει ούτε ο δυνατό «εγώ», ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγει ο καθείς «εγώ»; Όταν αγωνιστικός του και φκιάσει ή χαλάση να λέγει «εγώ»· όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκιάνουν, τότε να λένε «εμείς». Είμαστε εις το «εμείς» και όχι εις το «εγώ»

(Μακρυγιάννη «Απομνημονεύματα», σ. 54)